

En acabar, farem remarcar que, encara que Entwistle només tocà accidentalment temes catalans, o bé ho féu englobant-los en estudis més generals, tenia un coneixement teòric i pràctic del català superior al de qualsevol altre hispanista de la seva edat. La nostra llengua la parlava i l'escrivia correctament i amb gran riquesa de vocabulari. Per això sol li deuríem la més pregonera reconeixença.

PERE BOHIGAS

JOSEP CALMETTE

* 1873 - † 1952

Per l'agost de 1952 moria a Tolosa de Llenguadoc el professor d'aquella Universitat Josep Calmette. Havia nascut a Perpinyà l'any 1873. Afeccionat de jove a la Història, cursà estudis a l'École des Chartes i a la d'Hautes Études de París, de les quals rebé el corresponent diploma l'any 1900; al cap de dos anys era promogut doctor en lletres.

Per aquell temps féu una estada de dos anys a l'Escola francesa de Roma; el 1905 obtenia una càtedra a Dijon, i a partir de 1910 exercí el seu professorat d'història medieval a la Universitat de Tolosa, on havia de fer vida i mort. L'any 1934 l'Institut de França l'havia honorat nomenant-lo membre no resident de l'Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres, i el 1945 era l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS qui l'acollia entre el seus membres corresponents.

La vida de Calmette fou, doncs, plàcida i reposada externament; però la seva immensa producció científica demostra com fou d'aprofitada: fins a vint-i-vuit llibres i cent quaranta-quatre estudis i monografies són registrats a la bibliografia que de les seves obres fou dreçada amb motiu de l'homenatge que li dedicaren, el 1946, els seus admiradors.

S'inicia la producció de Calmette amb la publicació de tres obres importantíssimes que han perdurat com a bàsiques en els respectius temes: *La diplomatie carolingienne du traité de Verdun à la mort de Charles le Chauve* (París 1901); *De Bernardo, sancti Guillelmi filio* (Tolosa 1902); *Louis XI, Jean II et la Révolution catalane* (Tolosa 1903). Eren les tesis que corresponien respectivament a la fi dels seus estudis a l'École des Hautes Études, a l'École des Chartes i a la Sorbona. Amb aquestes tesis Calmette deixava encarilada la trajectòria científica de la seva llarga vida, no sols en el sentit ample de medievalista, sinó en el més estricte d'especialització sobre dues èpoques transcendents en la història del nostre Occident: el segle IX i XV, l'origen i l'eclosió de les gran nacions europees.

És aquest un fet que, unit al seu gran talent i vocació d'historiador, explica el seu gran rendiment com a historiador medieval. Contràriament al que sol passar en la major part del casos, en la seva trajectòria científica no hi ha vacil·lació de cap mena, no hi ha pèrdua de temps per dispersió.

Calmette dedicà trenta anys de la seva vida científica i professoral a l'estudi i als treballs monogràfics; al terme d'aquest període comencen a aparèixer les seves grans obres de síntesi. Les primeres foren els volums de la seva col·laboració a la coneguda col·lecció «Clio»: *Le monde féodal* i *L'élaboration du monde moderne* (París 1934), resums claríssims i complets, acom-

panyats d'una bibliografia extensa i on és presentat en forma captivant l'estat actual de les qüestions històriques debatudes. Seguiren els dos volums sobre *L'Europe occidentale de la fin du XIVe siècle aux guerres d'Italie* (París 1937 i 1939), que formen part de la *Histoire Générale* de G. Glotz.

Al mateix temps iniciava la publicació de les seves grans síntesis monogràfiques: *Le grand regne de Louis XI* (París 1938); *L'effondrement d'un empire et la naissance d'une Europe* (París 1941); *Les dernières étapes du Moyen Age français* (París 1944); *Charlemagne, sa vie et son oeuvre* (París 1945); *Charles V* (París 1945); *La formation de l'unité espagnole* (París 1946).

El sojorn de Calmette a Borgonya en els seus ciuc anys de professorat a Dijon, el seu definitiu establiment a Tolosa i el seu origen rossellonès, donaren lloc que dintre la seva especialitat s'ocupés especialment d'aquestes regions: en col·laboració amb Pere Vidal compongué la *Histoire du Roussillon* (París 1923), i amb Henri Drouot la *Histoire de Bourgogne* (París 1928). A la mateixa causa obel l'interès excepcional que des dels primers moments prestà en tots els seus estudis a la història de Catalunya; dintre la seva bibliografia, més de la meitat dels títols fan referència als nostres afers històrics, i sovint hi són exclusivament dedicats.

La Catalunya carolíngia i la dels temps de Joan II i de Ferran *el Catòlic* li deuen bona part de la seva nova formulació històrica. El seu gran mèrit en aquest sentit consistí a posar en relació la nostra història local amb la contemporània del món occidental que la informava i li donava sentit; el seu vast i profund coneixement d'aquesta darrera li permeté uns resultats clarificadors considerables.

Tots els erudits catalans entrats en anys recordem la profunda impressió que ens causaren les sis conferències que, per encàrrec de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, pronuncià a Barcelona l'any 1921. Responien al títol *El feudalisme i els orígens de la nacionalitat catalana*. Eren conferències orals, però es tingué la sort que fossin resumides per escrit per un auditor tan competent com Ferran Valls i Taberner; aquest resum és el que publicaren els «Quaderns d'Estudi» de la Mancomunitat de Catalunya, en el volum XIII (1921), pàgines 147-160 i 205-231. Les tres primeres, d'introducció a la matèria, eren de caràcter general; les altres tres s'ocupaven del tema concret català; eren rubricades: Bernat de Septimània i la crisi del teu temps; Carles *el Calb* i els problemes meridionals; Formació d'una Catalunya.

Calmette féu la dissecció i la interpretació de la història catalana del segle IX, que fins aleshores havia estat tan confusa. No gosàriem pas dir que les conclusions de Calmette puguin donar-se per definitives — nosaltres personalment en divergim en molts casos, àdhuc en sentit general —, però donà un tomb complet al tema, al seu plantejament i sistematització; a partir d'ell s'entra en una nova etapa constructiva.

El problema bàsic que es posà Calmette fou el pas de la Marca des de la situació de *provincia franca*, que prengué en el moment de l'alliberació pels exèrcits francs, fins a la de *regió autònoma*, que assolí a darrers del segle IX. Aquest pas fou conseqüència de la transformació de l'imperi carolíngi en un món feudal; els «orígens catalans» es confonien amb els «orígens feudals». Calia, però, veure com s'havia produït en la pràctica aquella transformació; l'interès del seu aclariment era, i és encara avui, doble: precisament perquè

J. Calmeke

venia a explicar, d'una manera concreta, els orígens catalans, i, en sentit general, els orígens feudals. Per això el tema intriga parellament els estudiosos catalans i els erudits que s'ocupen de la història carolíngia. Així, la primitiva història catalana no prenia sentit ni permetia comprensió més que enfocant-la com la relació entre els fets locals i l'evolució general del regne franc. Eren dues històries que s'interferien de manera necessària i fatal, i el seu estudi exigia la doble projecció.

Per primera vegada Calmette empenia aquesta doble projecció amb les seves conferències d'una manera alhora brillant i profunda. Ningú com ell no podia fer-ho perquè ningú com ell no coneixia la història local i era dels pocs dominadors de la història general carolíngia.

L'erudit rossellonès creia que la concreció de Catalunya a través d'aquella evolució s'havia fet per un doble camí simultani: l'establiment d'un quadre territorial i l'aparició dintre aquest quadre d'un sentiment nacional. El primer aspecte el portava a l'estudi de les transformacions successives operades pels reis francs en les divisions polític-administratives que afectaven la nostra terra. Creia que l'últim estat d'aquestes divisions era formulat per la que Carles *el Calb* establí el 865 separant de la marca gòtica o narbonesa la marca d'Espanya o barcelonina, i posant les Corberes com a ratlla divisòria; si era realment així, quedava ja delimitada la Catalunya medieval. Per la meua part, opino que el text que ens informa sobre la divisió del 865 ha estat mal interpretat i que no hi hagué una tal separació: Bernat de Gòtia, que en fou un dels més afavorits, rebé a la vegada els comtats de Narbona i de Barcelona i la separació política de les dues ciutats no es produí fins uns anys més tard, en temps de Lluís *el Tartamut*; tampoc no es constituïa una unitat fins a les Corberes puix que el Rosselló i Empúries escapen a l'òrbita barcelonina per segles. El segon aspecte — l'aparició d'un sentiment nacional —, l'obligava a resseguir totes les manifestacions històriques de divergència i d'afirmació local que es produïren al llarg del segle IX: la traïció de Bera, la rebel·lió d'Aizó i Guilmon, la investidura comtal de Suniefred com a comte d'Urgell-Cerdanya, la concentració de potentats catalans en ocasió del setge de Tolosa del 844, les lluites de Guillem i d'Aleran al volt de Barcelona, etc., i acabava amb el suposat assassinat de Salomó per Guifré *el Pilós*. Les interpretacions de tots aquests fets històrics donades per Calmette són molt enginyoses, però fallen sovint per un apriorisme nacionalista. A mi els fets poden semblar-me més complicats i alhora més circumstancials; no obstant, cal reconèixer en els judicis de Calmette un fons de veritat i sobretot el mèrit de plantejament. Ell fou qui tirà per terra d'una manera definitiva la idea que Guifré *el Pilós* hagués pogut rebre un títol legal d'independència, i, si errà en la genealogia de la casa comtal catalana en proposar l'ascendència originària en l'aragonès Asnar Galindó, aclarí en canvi molts d'altres punts obscurs de les sèries comtals de la nostra terra.

D'una manera semblant profunditzà Calmette en el nostre segle XV, a partir de la seva ja esmentada obra sobre Lluís XI, Joan II i la Revolució catalana. Per al gran rei de França Lluís XI, Catalunya fou una obsessió. El senyor Paul Deschamps, president de l'Acadèmia d'Inscripcions de França, ha pogut dir d'aquell rei, tot fent la necrologia del seu company Calmette: «S'il fut souvent prodigieusement habile grâce à sa lucide intelligence et à sa fourberie,

il se montra lourdement incompréhensif vis-a-vis des Catalans dont il blessa la fierté et le caractère indépendant. La possession de Barcelone, l'une des villes les plus riches du monde, avec son port qui trafiquait dans toute la Méditerranée, le hantait. Il voulut, pendant plus de dix années de menées diplomatiques ténébreuses et de campagnes militaires malheureuses, conquérir toute la Catalogne. Le mirage catalan s'ancre dans son esprit comme une idée fixe qui l'amena a commettre bien des fautes.» El gran duel entre els dos reis, Lluís XI, «l'aranya universal», i Joan II, el «sense fe», que tantes semblances tenien en la desmesura d'ambició i en el retorçament dels procediments, fou estudiat i presentat per Calmette amb mà d'innovador i de mestre. Fou una lluita que acabà en desastre per al rei de França, no sense haver-ne sortit destrossada Catalunya. Aquest tema, en el qual van involucrats els grans moviments socials i econòmics de la nostra pagesia, ha estat reprès i refet a casa nostra per diversos historiadors, especialment pel professor Vicens i Vives. De totes maneres l'obra de Calmette no ha perdut valor i sempre pesarà molt fort, si més no, per la coneixença profunda que l'autor havia assolit en tots sentits del torturat rei francès que tant féu per al seu país i que tant donà a fer a tots els seus veïns.

Calmette serà, doncs, sempre, per al segle IX i per al segle XV, un dels historiadors bàsics de la nostra terra. Descansi en pau amb el nostre homenatge i el nostre reconeixement.

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

BENEDETTO CROCE

* 1866 - † 1952

No és fàcil d'encabir en una breu nota necrològica la complexa personalitat de Benedetto Croce, «el filòsof de la tercera Itàlia», mort el novembre de 1952, a vuitanta-sis anys d'edat. Havia nascut en un llogarret dels Abruzzos, però des dels deu anys residí habitualment a Nàpols, la gran ciutat mediterrània que per la seva densa tradició cultural influí decisivament en la seva vida. Una altra influència juvenívola fou la filosofia de Hegel, inoculada pels seus oncles Silvio i Bertran Spaventa — aquest segon fou l'introduïdor del hegelianisme a Itàlia —, els quals, a manca dels pares, morts en un terratrèmol, tingueren cura dels seus estudis universitaris. Sota llur guiatge, Croce seguí amb entusiasme a Roma els cursos d'Antonio Labriola i s'inclinà un temps al marxisme. La seva obra primicera de caràcter filosòfic es titula *Materialismo storico ed economia marxista* (1900).

Fixat definitivament a Nàpols, aviat esdevingué professor a la Universitat i secretari de la Societá Storica Napoletana, des d'on desplegà una activitat intensíssima en el camp de la investigació històrica, literària i artística. En aquest període, Croce influí vigorosament damunt la joventut estudiosa d'Itàlia, la qual ensinistrà en els mètodes moderns d'investigació, assimilats en gran part de la cultura alemanya, i orientà cap a l'exploració de la història i la literatura del seu país. Dant, els escriptors del segle XVI, els pensadors del XIX, la història d'Itàlia i les relacions d'Itàlia amb altres països foren els temes preferits per Croce en les seves nombroses publicacions. Sota la influència de Francesco